

2. Букер Ж. Проблемы теоретической геоморфологии / Ж. Букер, В.В. Пиотровский. — М.: Изд-во МГУ, 1999. — 511 с.
3. Гриневецкий В.Т. Про закон ландшафтної (ландшафтності) земної оболонки / В.Т. Гриневецкий // Укр. геогр. журн. — 2007. — № 2. — С. 65-74.
4. Гудзевич А.В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія): Навч. посіб. / А.В. Гудзевич. — Вінниця: Віндрук, 2005. — 464 с.
5. Дробижев В.З. Историческая география СССР: Учеб. пособие / В.З. Дробижев, И.Д. Ковальченко, А.В. Муравьев. — М.: Высш. шк., 1973. — 320 с.
6. Каганский В.Л. Пространство в теоретической географии школы Б.Б. Родомана: итоги, проблемы, программа / В.Л. Каганский // Изв. РАН. Сер. Геогр. — 2009. — № 2. — С. 1-10.
7. Каневский З.М. Загадки и трагедии Арктики / З.М. Каневский. — М.: Знание, 1991. — 192 с.
8. Ломоносов М.В. Избранные философские произведения / М.В. Ломоносов. — М.: Госполитиздат, МГУ, 1950. — 759 с.
9. Рудницький С. Про становище історичної географії в системі сучасного землезнання / С. Рудницький // Записки Історико-філологічного відділу ВУАН. — Харків, 1927. — Кн. 13-14. — С. 345-356.
10. Симонов Ю.Т. Процессы эндогенного рельефообразования / Ю.Т. Симонов, Г.С. Ананьев, Л.Б. Аристархова // Динамическая геоморфология. — М.: Изд-во МГУ, 1992. — Гл. 2. — С. 24-76.

УДК 528.9

Л.М. Даценко, І.О. Підлісецька

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КАРТОГРАФІЯ ТА КАРТОГРАФІЧНІ МЕТОДИ В ТУРИЗМІ»

У статті викладено особливості змісту навчальної дисципліни «Картографія та картографічні методи в туризмі», яка є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» галузі знань «туризм» з напрямку підготовки спеціальності 6.140103 — туризм. Дисципліна призначена надати базові знання з теорії і методології картографії та тематичного (туристичного) картографування, сформувати практичні навички щодо складання туристичних карт, принципів відображення явищ картографування та роботи з картами із використанням картографічного методу дослідження. Визначено перелік лекційного та практичного матеріалу курсу.

Ключові слова: картографія, картографічний метод дослідження, туризм.

Л.Н. Даценко, И.А. Подлисецкая

ОСОБЕННОСТИ СОДЕРЖАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «КАРТОГРАФИЯ И КАРТОГРАФИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ В ТУРИЗМЕ»

В статье изложены особенности содержания учебной дисциплины «Картография и картографические методы в туризме», которая является составной частью образовательно-профессиональной программы подготовки специалистов по образовательно-квалификационному уровню «бакалавр» отрасли знаний «туризм» по направлению подготовки специальности 6.140103 - туризм. Дисциплина предназначена дать базовые знания по теории и методологии картографии и тематического (туристического) картографирования, сформировать практические навыки по составлению туристических карт, принципам отражения явлений картографирования и работы с картами с использованием картографического метода исследования. Определён перечень лекционного и практического материала курса.

Ключевые слова: картография, картографический метод исследования, туризм.

L. Datsenko, I. Pidlisetskaya

CARTOGRAPHY AND CARTOGRAPHICAL METHODS IN TOURISM: THE COURSE FEATURES

The article describes the content features of the subject «Cartography and cartographical methods in tourism», which is an integral part of educational and vocational training program for the qualification of «bachelor» in tourism on specialty 6.140103 - tourism. The discipline is to provide basic knowledge of the theory and methodology of cartography and thematic (tourist) mapping, to form practical skills in drafting tourist maps, the principles of mapping phenomena reflection and work with maps using a cartographic method of research. A list of lecture and practical course material has been defined.

Keywords: cartography, cartographic method in research, tourism.

Вступ. Туризм у багатьох країнах світу є пріоритетним напрямом розвитку національної економіки і культури, що зумовлено його динамічністю, високою прибутковістю та великим позитивним соціально-економічним і культурним впливом. Туризм є одним із провідних напрямів соціально-економічної, культурної та політичної діяльності більшості держав і регіонів світу. Враховуючи зазначене, освіта має зосередити увагу на підготовці кваліфікованих спеціалістів галузі, сконцентрувавши увагу на особливостях викладання спеціалізованих курсів для студентів, що навчаються за спеціальністю «туризм».

Упродовж тривалого часу вищі навчальні заклади країни не готували спеціалістів для туристичної галузі, тому фундаментальна туристична освіта в Україні - відносно нова сфера. Картографія з картографічними методами дослідження є одним із базових предметів у підготовці фахівців для туризму.

Вихідні передумови. Розвиток туризму в Україні як чинник формування економіки держави зумовлює необхідність створення галузевої системи підготовки фахівців, здатних в умовах конкуренції працювати продуктивно. Освіта має відповідати сучасному рівню світових стандартів. Питання удосконалення викладання навчальних дисциплін в різних галузях знань є завжди актуальним. При розробці курсу були використані базові засади і вимоги модульно-рейтингової системи та методичні рекомендації щодо викладання окремих дисциплін.

Мета статті – розкрити особливості змісту курсу «Картографія та картографічні методи в туризмі» для студентів, що навчаються за спеціальністю «Туризм», та окреслити сучасні картографічні тенденції в туризмі.

Виклад основного матеріалу. Дисципліна «Картографія та картографічні методи в туризмі» є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» галузі знань «туризм» з напрямку підготовки 6.140103, спеціальності – туризм. Вона викладається упродовж двох семестрів на III курсі в обсязі 144 години, в тому числі: лекції – 45 год., практичні – 31 год., самостійна робота – 68 год. Курс складається з чотирьох змістових модулів. Контроль знань здійснюється за модульно-рейтинговою системою, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу: оцінювання теоретичної підготовки та оцінювання практичної підготовки. Формами контролю знань і вмінь студентів є практичні роботи, модульні контрольні роботи, самостійна робота. Підсумковий контроль успішності студентів проводиться у формі заліку (I семестр) та іспиту (II семестр).

Мета навчальної дисципліни – дати базові знання з теорії і методології картографії та тематичного (туристичного) картографування, сформувати практичні навички щодо складання туристичних карт, принципів відображення явищ картографування та роботи з картами із використанням картографічного методу дослідження.

Основні завдання навчальної дисципліни:

– ознайомити з базовою науковою теорією та методологією картографії, картографічним методом дослідження;

– сформувати навички в роботі з картою, проектування та укладання карт, уміння визначати принципи відображення об'єктів і явищ на картах;

– ознайомити з особливостями укладання туристичних карт, принципів відображення об'єктів на картах за допомогою графічних редакторів Adobe Illustrator та Adobe Photoshop;

– сформувати навички аналізу картографічного зображення для потреб туризму.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати – теоретичні основи картографії, властивості картографічних творів та їх класифікацію, способи і прийоми картографування, базові положення проектування, укладання та видання карт, особливості використання картографічних творів у практичній роботі, загальні вимоги щодо аналізу й оцінки картографічних джерел;

вміти – застосовувати картографічний метод у наукових і практичних цілях, використовувати картографічні твори як засоби просторового узагальнення туристичної інформації, використовувати картографічні джерела при проведенні наукових досліджень.

Дисципліна складається з лекційного і практичного курсу. Тематика практичних робіт безпосередньо пов'язана з програмою лекційного курсу. Виконання практичних робіт дає змогу студентам поглибити, розширити і закріпити знання, здобуті на лекціях.

Зміст лекційного матеріалу викладається у такій послідовності:

1. *Картографія і географічні карти.* Зміст курсу та його місце у структурі картографічних наук. Картографія, її предмет і методи. Визначення картографії, її структура. Теоретичні концепції в картографії. Визначення карти, її елементи та властивості.

2. *Математична основа карт.* Земний еліпсоїд та його параметри. Математична основа: картографічна проекція, геодезична основа, масштаб карт. Масштаби карт. Види спотворень на картах. Еліпс спотворень. Класифікація картографічних проекцій за різними ознаками.

3. *Способи та прийоми картографування.* Картографічна семіотика. Мова карти та її головні функції: комунікативна, пізнавальна. Умовні знаки. Способи картографічного зображення об'єктів та явищ на картах. Способи зображення рельєфу на картах.

4. *Принципи класифікації карт та інших картографічних творів.* Принципи і класифікація картографічних творів. Класифікація карт, їх типи та види. Класифікація атласів та глобусів.

5. *Картографічна генералізація.* Картографічна генералізація, її фактори. Сутність та чинники генералізації, її види. Геометрична точність і змістова відповідність карт. Вплив генералізації на вибір способів зображення.

6. *Картографічні джерела.* Види картографічних джерел. Різноманітні картографічні матеріали. Види картографічних джерел. Картографічний метод дослідження. Аналіз і оцінка якості карт як джерела.

7. *Проектування, укладання та підготовка карт до видання.* Етапи створення карт: проектування, складання, підготовка до видання та видання карт. Програма карти, основні її розділи та їх зміст. Проектування змісту карти, принципи її генералізації. Основні методи створення карт. Розробка легенди карти та вимоги до її змісту й оформлення. Типи легенд. Компонування карти.

8. *Картографія і геоінформатика. Картографія і ГІС.* Географічні інформаційні системи та їх складові. Підсистеми ГІС: підсистема введення інформації, обробки інформації, виведення інформації, видання карт. Геоінформаційне картографування як сучасний напрям розвитку картографії. Карти та атласи в комп'ютерних мережах. Картографування в Інтернеті. Інтернет – ГІС – види і призначення.

9. *Історія картографування території України.* Історія розвитку картографії. Особливості вивчення історії картографії. Зародження картографії. Перші зображення земної поверхні. Історія розвитку картографії: картографія Давнього світу, картографія Середньовіччя, картографія Нового часу, картографія Новітнього часу. Дослідження історії картографії України. Періодизація історії картографування території України.

10. *Розвиток туристичного картографування.* Перші карти – дорожні путівники. Створення перших туристичних путівників у середньовічній Європі. Дорожні атласи портативного формату з відображенням основних торговельних шляхів, карти та атласи міст з їх перспективним зображенням. Роль у розвитку туризму в Криму на початку ХХ ст. Ялтинського відділення Кримсько-Кавказького гірського клубу. Розвиток картографічного забезпечення туризму в Галичині (початок ХІХ ст.). Розробка карт туристичної тематики, починаючи з 1956 р. Туристичні карти у 1960-ті рр. Розробки карт туристичної тематики на початку 1970 рр. Сучасний стан туристичного картографічного виробництва. Розвиток спеціальної туристичної картографії в Україні в контексті її світового розвитку.

11. *Основи проектування та укладання туристичних карт і атласів.* Класифікація карт туризму. Популярні туристичні карти та схеми, їх диференціація за територіальною ознакою, способами використання, цільовим призначенням для внутрішнього і міжнародного туризму. Етапи створення туристичних карт. Програма карти, основні її розділи та їх зміст. Проектування змісту карти, принципи її генералізації. Укладання карт: підготовка картографічних та інших джерел, підготовка картографічної основи, авторський ескіз, авторський макет, авторський оригінал, укладальний оригінал. Залежність географічної основи та способів відображення змісту від цільового призначення туристської карти.

Розробка легенди карти та вимоги до її змісту й оформлення. Типи легенд. Компонування карти. Розробка оформлення карт.

Зміст легенди туристичної карти. Спеціальні умовні позначення та їх використання на туристичних картах. Розглядаються методи та прийоми локалізації змісту. Топоніміка як джерело вивчення місцевості. Розглядаються питання топоніміки водних маршрутів, топоніміки у гірському туризмі та спелеотуризмі.

12. *Карти спеціального призначення.* Карта у спортивному орієнтуванні. Спортивна карта. Основні характеристики об'єктів місцевості, що важливі для спортсменів. Поняття інформативності. Спортивні схеми. Масштаб та висота перерізу. Точність карти (величина максимально допустимих похибок відображення точок місцевості на карті відносно їх дійсного положення). Об'єктивність. Повнота змісту. Умовні знаки спортивних карт.

13. *Картографічний метод дослідження.* Картографічний метод дослідження та картографічний метод відображення. Система прийомів аналізу карт: опис, графічні та графоаналітичні прийоми. Графічні прийоми включають побудову за картами різних профілів, розрізів, графіків, діаграм, блок-діаграм та ін. моделей. Дослідження за картами: аналіз окремої карти, аналіз серій карт. Просторові закономірності й аномалії. Вивчення взаємозв'язків. Вивчення динаміки. Картографічні прогнози. Надійність дослідження за картами.

14. *Електронна картографія в туризмі.* Оперативне та віртуальне картографування. Електронні карти та атласи: в'юєрні атласи, ГІС – атласи тощо.

15. *Дизайн у картографії.* Картографічний дизайн. Визначення дизайну як науки, історія розвитку. Основні поняття та визначення дизайну в картографії. Стислі відомості з історії розвитку дизайну в картографії [1 – 4].

Для кращого сприйняття і засвоєння студентами теоретичного матеріалу на лекційних заняттях демонструються презентації з наочним матеріалом за темою. Презентації розроблено для кожної лекції. Використання наочності дозволяє збагатити подання матеріалу схемами, таблицями, малюнками (ілюстраціями), за рахунок чого лекції стають більш інформативними.

Програмою навчальної дисципліни «Картографія та картографічні методи в туризмі» передбачено вивчення теоретичного курсу та виконання практичних робіт упродовж двох семестрів; роботи такі:

1. Вивчення елементів географічних карт.
2. Ознайомлення з особливостями конструювання туристичних карт.
3. Картографічні проекції, їх визначення та застосування.
4. Визначення за картами способів картографічного зображення різних об'єктів.
5. Визначення за картами способів картографічного зображення рельєфу.
6. Побудова комплексного профілю.

7. Аналіз та оцінка тематичних карт.
8. Вибір способів картографічного зображення та укладання тематичної карти.
9. Аналіз Інтернет-ресурсів туристичної спрямованості.
10. Оформлення дизайну туристичної карти та її обкладинки в програмі растрової графіки.
11. Оформлення туристичної карти в пакетах векторної графіки.
12. Розробка умовних позначень для туристичних карт.
13. Нанесення на картографічну основу розроблених умовних позначень.

Практичні роботи 1-8 (виконуються у I семестрі) базуються на знаннях традиційної картографії та передбачають опрацювання студентами одного із запропонованих викладачем варіантів завдань. Результати їх виконання мають бути оформлені на бланках або в електронному вигляді. Метою практичних робіт є ознайомлення студентів зі складовими (елементами) карти, різними варіантами їх компонування, а саме – особливостями компонування туристичних карт. Вивчається математична основа карт та застосування картографічних проекцій. Без уваги не лишилася і тема «Способи та прийоми картографування», метою якої є набуття студентами навичок визначення способів картографічного зображення об'єктів, явищ та рельєфу на картах, вивчення особливостей їх подання.

Під час виконання практичних робіт студенти застосовують картографічний метод дослідження (графічний прийом з використанням серії карт для побудови комплексного профілю). У процесі роботи з картами застосовують різні прийоми аналізу. Візуальний аналіз і опис за картами – традиційні та загальновідомі прийоми, які не втратили свого значення й у наш час. Незаперечна перевага їх полягає в тому, що вони надають можливість скласти образне і, що важливо, цілісне уявлення про об'єкт, котрий вивчається, з яким завгодно ступенем узагальнення.

Базові прийоми проектування й укладання карт студенти опановують під час розробки авторського оригіналу тематичної (туристичної) карти. Самостійно розробляють зміст карти, підбирають способи картографічного зображення об'єктів і явищ та наносять на географічну основу тематичний зміст у відповідності з розробленою легендою та компонуванням.

Практичні роботи 9-13 (виконуються у II семестрі) присвячено ознайомленню з базовою теорією тематичного (туристичного) картографування, особливостям проектування, оформленню та відображенню туристичних об'єктів на картах. Під час виконання практичних робіт залучаються програми Adobe Photoshop і Adobe Illustrator – графічні редактори для роботи з векторною та растровою графікою.

Як відомо, умовні позначення карти – це графічні символи або елементи картографічного зображення, які сприймаються та розрізняються оком і несуть певне змістове навантаження на конкретній карті. Студенти самостійно розробляють умовні позначення для туристичної карти і наносять їх на географічну основу. Паралельно з практичними роботами студенти проводять і самостійну роботу, яка передбачена програмою навчальної дисципліни.

Висновки. Картографія – одна з вагомих дисциплін у системі підготовки географів різної спеціалізації. Програму і зміст цієї дисципліни традиційно націлено на формування у студентів глибокого розуміння картографічної форми подання знань про реальний світ. Ці знання є підґрунтям для вивчення за картографічними творами реального світу та застосування їх у подальшій професійній діяльності. Таким чином, виконуючи програму навчальної дисципліни «Картографія та картографічні методи в туризмі», студенти отримують базові знання з картографії та картографічного методу дослідження, що є підґрунтям для вивчення на 4 курсі дисципліни «ГІС та метод картографічного моделювання в міжнародному туризмі» із подальшим залученням спеціалізованих картографічних програмних продуктів.

Професійна підготовка спеціалістів туристичної галузі та формування їх професійного мислення здійснюється через засвоєння циклу дисциплін фахової орієнтації, які викладаються на кафедрі туризму, та блоку професійно-орієнтованих дисциплін: «Картографія та картографічні методи в туризмі» та «ГІС та метод картографічного моделювання в міжнародному туризмі» [5, 6].

**Рецензент – кандидат географічних наук,
доцент В.І. Остроух**

Література:

1. Божок А.П. Картографія: Підруч. / А.П. Божок, А.М. Молочко, В.І. Остроух; за ред. А.П. Божок – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 271 с.
2. Берлянт А.М. Картоведение: Учеб. для вузов / А.М. Берлянт, А.В. Востокова, В.И. Кравцова и др.; под ред. А.М. Берлянта. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 477 с.
3. Багров Л.С. История картографии / Л.С. Багров. – М.: ЗАО Центрополиграф, 2005. – 320 с.
4. Бугаевский Л.М. Математическая картография: Учеб. для вузов / Л.М. Бугаевский. – М.: Златоуст, 1998. – 400 с.
5. Даценко Л.М. Основи геоінформаційних систем і технологій: Навч. посіб. / Л.М. Даценко, В.І. Остроух. – К.: ДНВП «Картографія», 2013. – 184 с.
6. Даценко Л.М. Географічні інформаційні системи в туризмі: Метод. вказівки / Л.М. Даценко, І.О. Підлісецька. – К.: ЛГТ, 2013. – 58 с.